

BICSOK ZOLTÁN

„MARS ÉS PALLASZ SZOLGÁLATÁBAN”

A sepsiszentiványi Henter család két rangemelése és három címerváltozata

A közkézen forgó család- és címertörténeti munkák (Nagy Iván, Pálmay József, Johann Siebmacher-féle címergyűjtemény)¹ a sepsiszentiványi Henter család kapcsán kivétel nélkül egy harmadolt pajzsba szerkesztett, összetett címert jelölnek meg a család jelképeként. A süvegezéssel harmadolt pajzs középső, kék színű mezejében, központi alakként hármaskoronára helyezett koronán (heraldikai) jobb irányba fordult őrdaru áll, amint nyakát nyílvessző üti át, a két vörös színű, oldalsó mezőkben pedig egy-egy tárgy lebeg: jobbról egy kard, balról egy író toll. A félig jobbra fordított koronás sisakból kék-arany és vörös-ezüst (néhánykor kék-ezüst, vörös-ezüst) színű takarók omlanak alá; sisakdíszét nem ábrázolják. E címerváltozat nagy vonalakban megegyezik a család 1744-ben szerzett bárói címerével, annyi eltéréssel, hogy annak sisakdíszé is volt. Az említett munkák azt ugyan jelzik, hogy a család egyik ága 1744-ben rangemelésben és címerbővítésben részesült, azt azonban már nem, hogy az általuk közölt címerrajz valójában a sepsiszentiványi bárói ág címerét ábrázolja, és nem emlékeznek meg sem a család ősi címerváltozatáról, sem a csíkszentimrei bárói ág címeréről. A Siebmacher-féle címergyűjtemény nyomán ugyanez a változat került be a Henterek címereként a milleniumi vármegyétörténetek közül *Szolnok-Dobokavármegye monographiájába*² és *Szatmár vármegye monográfiájába*³ is.

**Ha túl sok katonát
nem is adtak Mars
szolgálatába, és külö-
nösebb hőstettek nem
is fűződnek a neveik-
hez, Pallasz Athéné
iránti elkötelezettségük
okán kétségtelenül
érdemesek az utókor
emlékezetére.**

A szakirodalomban uralkodó zűrzavarra gyaníthatóan Kővári László 1854-ben megjelent *Erdély nevezetesebb családai* című munkája⁴ adott alapot, aki elsőként foglalkozott szakszerűen a család leszármazásával, de aki ismertetésében csak br. Henter (I.) Dávid bővített címerét írta le (munkája végén arról rajzot is közölt), és ezzel követőiben az a látszat alakulhatott ki, hogy az mindkét bárói ágat megillette, holott csak és kizárólag a rövid életű sepsiszentiványi bárói ágé volt (legalábbis jogszerűen csak ők használhatták). A félreértésekhez ugyanakkor bizonyára az is hozzájárult, hogy az utolsó sepsiszentiványi báró, (III.) Ferenc háromszéki főkirálybíró pecsétnyomója – halálát követően és egyelőre ismeretlen körülmények között – a csíkszentimrei nemesi ághoz került, amely azt (és annak egy kisebb változatát) a 19. század első felében, legalább két nemzedéken keresztül használta.

„Felemelt lábában az éberség jelképeként gömböt tart” – a nemesi címer ábrázolásai

■ A sepsiszentiványi Henter család ősi címerének legkorábbi ábrázolásai már a 17. század közepéről, második feléből ismertek. Ezt a vélhetően önjogúan felvett nemesi címet használta a család összes ága a 18. század közepéig, amikor a bárói rangemlések (1744, 1754) megtörténtek, a köznemesi jogállásban megmaradt ágak pedig a továbbiakban is e változattal éltek. A korai, színjelzést még nem alkalmazó ábrázolásokon az ősi címer ismeretlen színű pajzsba szerkesztve jelenik meg: stilizált koronán jobb irányba fordult, nyakán nyílvezzőtől sebzett daru felemelt jobb lábában követ tartva áll (tehát valójában őrdaru). E címer talán legrégebbi, ugyanakkor igen tetszetős ábrázolása egy, a 17. század derekáról, második feléből származó asztali edényen, ún. cápás poháron maradt fenn, amely a 19. század közepén került a kézdivíz református egyházközség tulajdonába, és amelynek megrendelője Henter (I.) Pál sepsiszentiványi birtokos lehetett, hiszen a Henter–Szilvási házassági címet ábrázolja.⁵ De ugyanez a motívum – bár naivan kezdetleges kivitelezésben – tűnik fel az 1719. évi pestisben elhunyt Henter Katalin és gyermeke csíkszentkirályi jelvényes emléktábláján, vagy éppen a csíkszentimrei Henter-kúria timpanonjának címerében is.⁶

Az átlótt nyakú őrdaru képe végigkíséri a család 17–19. századi történetét, állandó szereplője a különféle (sepsiszentiványi, csíkszentimrei, légeni, magyar-

Henter (I.) Lajos viaszpecsétje a család nemesi címerével (1797)

frátai) ágakból származó nemesi rangú Henterek címeres pecsétjeinek, kisebb eltéréseket csupán az időről időre óhatatlanul bekövetkező stílusváltozások, a „náj-módi”, és némelykor a vésnői lelemény okoz. Ez utóbbi kategóriába sorolható az egyik korai családtag, Henter (II.) Benedek alcsíki alkirálybíró 1685-ből származó ostyapecsétje, amely a különleges készítési technikán túlmenően, az ábrázolt címerkép miatt is különleges, hiszen egészen szokatlan kialakításban, vese alakú pajzsban ábrázolja a családi címet, és a megnyújtott kerethez igazodva a koronán álló, lábában kavicsot tartó darut „kelepelve”

(csőrét felfelé tartva és összeverve) jeleníti meg.⁷ E naturalisztikus ábrázolásmódnak aztán a későbbiekben nem lett folytatása, a bátor megoldás úgymond heraldikai „zsákutcának” bizonyult. De ugyancsak a vésnöki lelemény sorába illeszkednek azok a megoldások is, amikor a homorú oldalakkal szerkesztett, és így meglehetősen „karcsúvá” váló pajzsban a daru nyakát nem vízszintes, hanem balharánt irányú nyílvevő üti át, mint pl. (II.) István regalista 1792-ből fennmaradt viaszpecsétjén⁸ vagy (I.) Lajos fő kormányiszéki kancellista 1797. évi lenyomatán⁹ (ez utóbbinak az is különlegessége, hogy az őrdaru nem a szokásos hármas halomra helyezett koronán, hanem egyenes talajon áll).

Ami a címerábrázolási divatok változásait illeti, a Henter család címeres pecsétjeit tanulmányozva jól követhetőek a főbb csapásirányok. A korai, 17–18. század fordulóján élő családtagok címerük megjelenítésére még egyszerűbb kivitelű *pajzscímert* használtak (azaz csak egy pajzsot, egyéb kellékek, ún. pajzskorona, vagy sisak, sisakdísz és takarók nélkül). E stílust képviseli Henter (II.) András csíkszentimrei birtokos kartusba szerkesztett címere 1680-ból fennmaradt pecsétjén¹⁰ és a sepsiszentiványi ágból való Henter (I.) Elek fő kormányiszéki iktató pajzsba nem szerkesztett jelvénye, amelyet 1720. évi pecsétje őrzött meg.¹¹

A 18–19. századi családtagok már inkább az ún. *teljes címert* részesítették előnyben, amelyben a pajzs kiegészült a szokásos heraldikai kellékekkel: sisakkal, sisakdíszszel és takarókkal. E körből viszonylag sok lenyomat lenne említendő, a legkorábbi és egyben talán a legszebb kialakítású viszont a sepsiszentiványi ágból származó Henter (II.) Gáspár plébános 1711. évi pecsétje.¹² Féltestvére, (I.) Dávid ítélőmester 1742-ből fennmaradt lenyomata¹³ és a csíkszentimrei ágból származó (II.) Ádám 1739. évi,¹⁴ de akár a Kolozs vármegyei, légeni ágból származó (II.) Elek ülnök 1781. évi pecsétje¹⁵ is a címerkép tekintetében hasonlóak, kivitelezésük minősége azonban messze elmarad (II.) Gáspár pecsétjétől, tipáriumai láthatóan kevésbé képzett vésnökök munkái voltak. A század vége egyértelmű minőségjavulást hozott, Henter (II.) István fiai: Ignác jogügyigazgatósági iktatóként (1791), (I.) Lajos fő kormányiszéki kancellistaként (1797) és Imre bécsi egyetemi hallgatóként (1800) kifejezetten szép kialakítású pecsétnyomokat használtak.¹⁶

Az újabb generációk teljes címert ábrázoló pecsétjei – némileg megkésve a hasonló társadalmi státuszú erdélyi családok címeres pecsétjeihez képest – a 18. század végén kezdik alkalmazni a heraldikai színek egyezményes (vonalkázásos módszer szerinti) ábrázolását. Az ősi Henter-címer színei először a csíkszentimrei nemesi ágból való (II.) István regalista 1792-ből fennmaradt viaszpecsétjén¹⁷ tűnnek fel: a család címerállata kék színű pajzsban kerül ábrázolásra; a lenyomat élettensége miatt azonban a további címerelemek színei nem azonosíthatóak. A színjelzés tekintetében fia: Henter Imre fekete viaszpecsétjével (1800) sem vagyunk sokkal szerencsésebbek, ez esetben is jól látható, hogy a pajzs színe kék, illetve az őrdaru zöld talajon áll, de a címer további elemeinek színe nem azonosítható.¹⁸

Engedve a kor divatjának, a 19. század elején a Henterek nemesi címere némileg módosulva tűnik fel. (II.) István negyedik fia: (III.) István 1811-ből fennmaradt pecsétjén egy köztes, *pajzskoronás* típus szerepel, amely grafikáját tekintve a két eddigi megoldás (pajzscímer és teljes címer) között félúton található: ez esetben a címerpajzs fölé nem sisak és sisakdísz, hanem lebegő rangjelző korona, egy ötgöngyös nemesi korona került. A rossz állapotú, hiányos és meglehetősen kopott felületű, fekete lenyomat svájci pajzsba szerkesztve ábrázolja a

kisebb halmon jobbra fordulva álló, nyakán vízszintes irányú nyílvezzővel átlótt őrdarut.¹⁹ A család ősi címerének e három típusa végigkíséri a Henterek egész történetét, fontos azonban hangsúlyozni, hogy ezek nem tekintendők önálló címerváltozatoknak, ugyanazon címernek koronként, divathatások vagy technikai szükségszerűségek miatt eltérő ábrázolásai csupán.

„Kivont kard és íróttoll” – az 1744. évi bárói címer ábrázolásai

■ A Henter család sepsiszentiványi főágának egyik tagja, (I.) Dávid 1744-ben bárói rangemelésben részesült. Felmenői és oldalági rokonai között számos helyi és országos jelentőségű tisztségviselő volt – elég csupán (I.) Benedek háromszéki főkirálybíróra, (I.) András sepsiszéki alkirálybíróra, (II.) Mihály háromszéki alkapitányra és fejedelmi táblai ülnökre, (I.) Ferenc ítélőmesterre, (II.) Benedek csíki főkirálybíróra és udvari titkára gondolni – akik kellőképpen megalapozták a család jó hírnevét. Erre a bizalmi tőkére építhette a karrierjét a kedvezményezett, (II.) Mihály fia: Henter (I.) Dávid (1688–1763), aki minden bizonnyal a család legsikeresebb tagja volt. Az 1720-as években adóperceptor, tartományi segédbiztos, az országgyűléseken királyi hivatalos, 1730-ban kapott ítélőmesterré tisztséget, 1746-ban választották főkormányászéki tanácsossá, majd 1753-ban a tartományi kancellári tisztséggel érte el karrierje csúcsát. E minőségében fontos szerepet játszott a *Systhema Bethlenianum* nevű adórendszer (1754) kidolgozásában és vitájában. Trócsányi Zsolt jellemzése szerint „Erdély egyik legjelentősebb államférfija” volt, ugyanakkor az ellenreformáció korának szereplőjeként keményvonalas katolikus földesúr is, aki 1725 karácsonján császári csapatok segítségével foglalta le a sepsiszentiványi – akkor unitárius kézen lévő – templomot (mondván, hogy azt katolikus vallású ősei építették), és adta át az egyébként kisszámú, jellemzően a Henter család környezetéhez tartozó katolikus híveknek.²⁰ A Királyi Tábla ítélőmestereként 1744. november 13-án szerzett bárói diplomája – amelynek kedvezményezettjei voltak gyermekei: Zsigmond, Ferenc, Klára és Terézia is – nemcsak a saját, huszonnyolc évi szolgálata során tanúsított erényeiről, de az ősei által szerzett katonai és hivatalnoki érdemeikről is megemlékezik, kiemelve a családnak az Ausztriai Ház iránti hűségét és az igaz hit védelmében tanúsított elkötelezettségét.

Az oklevél szerint az adományos új, bővített címere egy három részre osztott katonai pajzs, ennek alsó, háromszög alakú, kék színű mezejében hármas halomra helyezett királyi korona nyugszik, melyen egy nyakán nyílvezzővel átlótt természetes daru áll, felemelt lábában az éberség jelképeként gömböt tartva. A két felső, vörös színű mezőben jobbról egy kivont kard, balról pedig egy íróttoll lebeg, amelyek azt jelzik, hogy a kedvezményezett és ősei Mars és Pallasz (Athéné) szolgálatában szereztek érdemeiket. A pajzson királyi fejéssel díszített zárt katonai sisak nyugszik, sisakdíszként jobbról négy zászló: ezüst, kék, arany és vörös színűek, bal-

ról egy fekete sasszárny, közöttük pedig a pajzsbeli daru alakja szolgál. A sisaktakarók kék-ezüst és vörös-arany színűek.²¹ Ezt a címerleírás szerinti bővített bárói címert vésette pecsétnyomójára (I.) Dávid fia: br. Henter (III.) Ferenc háromszéki főkirálybíró,²² akinek vörös viaszpecsétje 1773-ból maradt fenn.²³ A tetszetős kialakítású tipárium vélhetően valamelyik nagyobb erdélyi ötvösközpontban készült, ezt részben a pecsétábra grafikai minősége jelzi, részben pedig az a tény, hogy pontosan követi az oklevél címerleírását és vonalkázással adja vissza annak színeit. E címerváltozat jelenik meg (III.) Ferenc leánya: Anna, luznai és reglicei br. Lusénszky Jánosné 1802-ből való, rossz állapotú viaszlenyomatán is,²⁴ amely a br. Lusénszky-br. Henter házassági címert²⁵ már kissé elnagyoltabban ábrázolja.

Az 1744-ben adományba kapott bővített címer szerepel az idősebb bárói ág temetkezési helyének számító sepsiszentiványi templom két Henter-emléktábláján is. Ezek egyikét (III.) Ferenc és felesége, zsadányi és törökszentmiklósi gr. Almásy Krisztina állíttatta kislányuk, Zsófia halálakor, és a szülők aranyozott házassági címerét²⁶ ábrázolja (1774). A másik pedig éppen a főkirálybíró és császári-királyi kamarás, (III.) Ferenc festett címeres emlékköve (1788).²⁷ Amint arról már fentebb is esett szó, e címervariáns került be a családtörténeti munkák többébe is, és úgy él – hibásan – a köztudatban, mint a család egészének címere.

„Két szembefordult oroszlán kardot és író tollat tartanak” – az 1754. évi bárói címer ábrázolásai

■ A Henterek csíkszentimrei főágának egyik ágazata ugyancsak a 18. század derekán, mindössze tíz év elteltével, hasonlóképpen bárói rangemelésben részesült. A kedvezményezett ezúttal (I.) Ferenc fejedelmi ítélőmester unokája: Henter (II.) Ádám (1714–1781) volt.²⁸ Bár a bécsi jogi tanulmányokat követően pályája ígéretesen indult az udvari kancelláriai írnoksággal, majd az iktatói beosztással és az udvari titkári tisztséggel, felívelő karrierje egyszer csak megtorpant. 1749–1751 folyamán három alkalommal is sikertelenül próbált meg magasabb tisztségekbe emelkedni: előbb a csíki főkirálybírótságot, majd az udvari tanácsosi és végül az ítélőmesteri tisztséget szalasztotta el, így nemsokára kissé „szárnyaszegetten” tért vissza Erdélybe, ahol királyi táblai ülnökséggel és bárói oklevéllel vizsgáltatható. Karrierje egy évtized múlva, a székely határőrség szervezése idején vett új lendületet, és végül itthon teljesedett ki: a felfokozott hangulatú időszakban a dinasztia iránti hűségét nyilvánosan felmutató főúr a főkirálybírói hivataláról lemondott kászoni br. Bornemisza Pál utódként, 1765 nyarán került Csíkszék élére, és e tisztségét haláláig megtartotta.²⁹

Bécsben 1754. május 20-án kibocsátott bárói diplomája – melynek kedvezményezettje volt fia: Antal Boldizsár József is – ez esetben is felelmegeti az ősök érdemeit, név szerint is említve nagybátyja, az időközben udvari tanácsossá kinevezett br. Henter Dávid hűséges szolgálatait, ugyanakkor méltatja az adományos jogi és államtudományi képzettségét, valamint szorgalmas és megbízható szolgálatait. A leírás szerint új, bővített címere mindössze egy vonatkozásban, az oldalsó mezőket tekintve tér el nagybátyja tíz évvel korábban kapott címerétől: ez esetben a két vörös színű mezőben nem kivont kard, illetve író toll mint a család ősi erényeit jelképező kellékek lebegnek, hanem – egy sokkal naturalisztikusabb, mondhatni erdélyiesebb megoldással – a két attribútum két egymással szembefordult, ágaskodó oroszlán mancsába került.³⁰

Röviddel az 1754. évi bárói rangemelését követően (II.) Ádám új, megváltozott jogállását tükröző pecsétnyomóról gondoskodott, amely frissen adományba kapott, bővített címerét ábrázolta, ez látszik 1767-ből fennmaradt vörös viaszpecsétjén, amelyet már csíki főkirálybíróként készített.³¹ Tipáriuma igényes munka, valamilyen erdélyi ötvösközpont terméke lehetett, mely a címer színeit vonalkázással adja vissza (bár a lenyomat életlensége miatt csupán a kék színű pajzs azonosítható). Ugyanezt a címerváltozatot ábrázolja fia: (I.) Antal udvarhelyszéki adminisztrátor 1799. évi, rossz állapotú, nagyon töredezett vörös viaszpecsétje is (tipáriuma úgyszintén színjelzéses),³² valószínűleg ezt a nyomót használta az utolsó Henter báró: (II.) József is, ennek rossz állapotú, fekete lenyomata 1867-ből ismert.³³

Az 1754. évi bárói címer első ránézésre impozáns, de közelebbről vizsgálva meglehetősen félresikerült változata került arra a csíkszentimrei templomban elhelyezett Henter–Nagy házassági címeres-jelmondatos kőtáblára is,³⁴ amelyet 1781-ben állíttatott (I.) Antal elhunyt szülei emlékére. A faragott és festett kompozíció – érthető módon – a jóval bonyolultabb Henter-címer vonatkozásában lett többszörösen is szabálytalan, ismeretlen készítője ugyanis szinte az összes lehetséges hibát elkövette. Vágott ovális pajzsot ábrázolt, amelynek felső mezejébe helyezte a sisakdíszalakokat (a durva hibát azzal is tetézve, hogy a zászlók számát kettőre csökkentette); az alsó, három részre tagolt mező középsőjében lebegő koronára állította a leginkább lúdra hasonlító őrdarut, a két oldalsó mezőben ágaszkodó oroszlánoknak egyaránt kivont kardot adott a mancsaikba; a felső és az alsó mezők egyformán kék színezést kaptak; a pajzsra nemesi levélkorona került.³⁵ E félresikerült címerábrázolás kapcsán fontos megjegyezni, hogy nem egy sok századdal korábban adományozott címer megjelenítése volt a feladat, amelynek halvány emléke már csak a családi emlékezetben élt, hanem egy alig három évtizede kiadott, és ráadásul a család birtokában lévő oklevélben leírt címerről.

Már a fenti eset is jelzi, hogy bár az adomány tárgyát képező címerek jóval állandóbbak, mint önjogúan használt társaik, az oklevélben rögzített (néhánykor csak leírt, gyakrabban meg is festett) címerek esetében sem teljesen kizárt a variánsok kialakulása, rosszabb esetben a címeromlás, címertorzulás. Az előbbiek jellemzően megrendelői szándékra történtek, az utóbbiak sokszor egy-egy vésnök vagy kőfaragó „kreativitásának” (valójában a képzetlenségének) köszönhetően. Bár ez utóbbi esetben sem tekinthetünk el a megrendelő felelősségétől, aki átvette a munkát, kifizette a mestert, és ország-világ előtt felvállalta az alkotást, azonosult azzal.

8 A csíkszentimrei bárói ág címere br. Henter (I.) Antal viaszpecsétjén (1815)

Hogy az 1754-ben adományba kapott, bővített Henter-címer esetében keletkeztek – valószínűleg megrendelői szándék szerinti – címerváltozatok, illetve altípusok is, azt a család pecsétanyaga igazolja. Br. Henter (I.) Antal két teljesen eltérő kialakítású címeres tipáriuma, illetve azok lenyomatai azt mutatják, hogy a bárói *teljes címerből* is kialakítható volt egy egyszerűbb *pajzskoronás* típus, amely csak címerpajzsot és rangjelző koronát tartalmazott. Az első egy 1800-ból fennmaradt papírfelzetes viaszpecsét, amely a Henter család csíki bárói ágának bővített címerét

azzal az eltéréssel ábrázolja, hogy a sisakot és sisakdísz rangjelző, hétgyöngyös bárói korona, míg a takarókat a pajzs mögött keresztbe helyezett hadi zászlók, illetve a Krisztus-rend szalagja és a rend aranykeresztje „helyettesíti”.³⁶ Grafikai kialakítását tekintve ehhez nagyon hasonló (I.) Antal másik, 1815-ből származó, peremrészein nagyon hiányos vörös viaszpecsétje. Eltérés csak a címerpajzs alakjában mutatkozik, ez utóbbin ugyanis a családi címer svájci pajzsba szerkesztett (a hiányzó alsó peremrész miatt itt a Krisztus-rend aranykeresztje nem látszik).³⁷

Ugyanazon (I.) Antal 1804. évi, erősen töredezett és hiányos vörös viaszpecsétje azonban még továbbmegy: arra szolgáltat példát, hogy a bővített bárói címer elemeit teljesen újrendezhette a vésnök (hogy saját ötlete vagy a megrendelő akarata szerint, azt talán sosem fogjuk megtudni). Így a korábban pajzsalaként ábrázolt oroszlánok „kiléptek” addigi kereteik közül, és címertartókká avanszáltak, a Krisztus-rend szalagjával és keresztjével díszített talapzaton álló pajzsot fogják; kellekeiket, a kardot és az író tollat viszont „otthagyták” a pajzsban, ott lebegnek keresztbe helyezve a család ősi címerállata, az őrdaru alakja fölött. A vésnök ugyanakkor elkövetett egy súlyos hibát: a hadizászlókkal övezett címerpajzs fölött ékkövekkel díszített kilencgyöngyös, grófi (!) koronát ábrázolt.³⁸ Súlyosnak mondható a hiba, hiszen a 18–19. század fordulójára már kialakult a rangjelző koronák jelentése, miszerint a bárói rangot hétgyöngyös, a grófit pedig kilencgyöngyös koronával szokás jelezni.³⁹

Viszonylag hosszú életét és tisztségviselését tekintve nem meglepő, hogy (I.) Antal személyéhez ilyen sok és eltérő kialakítású pecsétnyomó köthető. Az már sokkal meglepőbb, hogy apja, (II.) Ádám – fontos tisztségei ellenre is – élete során csupán két tipáriumot használt (legalábbis egyelőre csak ezek lenyomatai ismertek), és Antal fia: (II.) József nevéhez is csupán egy pecsétnyomó köthető, vélhetően azt is apjától örökölte (mentségére szolgál, hogy közhivatalokat nem viselt, így a napi gyakorlatban nem is volt szüksége saját tipáriumra). A csíki bárói ág címeres pecsétnyomók általi reprezentálását is alulmúlja azonban a rövid életű szentiványi bárói ágé, hiszen itt objektív okok miatt még kevesebb családtaggal, és ebből fakadóan kevesebb tipáriummal és lenyomattal számolhatunk.

Összevetve a család két ágán bekövetkezett rangemeléseket, azt látjuk, hogy a bárósításokra nagyon rövid időközzel, mindössze egy évtized alatt került sor, és gyaníthatóan (I.) Dávid udvari befolyásának köszönhető, hogy az egész családnak megnőtt a presztízse a 18. század derekán. Ugyanakkor az egészen fiatal, még a pályája elején tartó (II.) Ádám iránti rokonszenv főleg a nagyapa, (I.) Ferenc érdemeinek lehet köszönhető, és némiképp kompenzálása is annak a veszteségnek, amit az apa, (I.) Ádám tragikus körülmények közötti elvesztése jelentett. Mindenesetre a család mindkét ága ugyanazzal az indoklással, a Mars és Pallasz (Athéné) szolgálatában szerzett, katonai és (jogi) műveltségbeli érdemekre való tekintettel részesült bárói címben. Bővített, bárói címereik tulajdonképpen azonos ikonográfiai elgondolás szerint születtek: főalakjuk a család ősi címerállata, mint az éberség jelképe, mellékalakjaik pedig a két antik istenségre – általuk pedig a hadi és a műveltségbeli érdemekre – utaló attribútumok, amelyek az egyik, lényegre törő, stilizáltabb címerváltozatban (1744) önállóan szerepelnek, míg a másikban (1754) az erdélyi ízléshez közelebb álló, naturalisztikusabb megoldással egy-egy oroszlán mancsában tűnnek fel.

A Henterek esetében a katonai érdemek felemlegetése talán inkább csak toposz, a nemesi rangemelések kötelező hivatkozási alapja, azonban tanultságuk,

és az erdélyi hivatalnokértelmiség részeként a közigazgatási és jogi pályákon való helytállásuk igazán figyelemreméltó. A nem túl kiterjedt család tagjai közül legalább heten rangos egyetemeken tanultak (Bécs, Buda, Kassa, Nagyszombat), de további 19-en végeztek főiskolai szintű tanulmányokat a kolozsvári Jezsuita (utóbb Piarista) Akadémián és a még későbbi Királyi Lyceumban. Hét családtag viselt országos tisztségeket (ítélőmester, udvari titkár, fejedelmi táblai ülnök, fő-kormányiszéki titkár) és további hatan kaptak szerepet beosztott tisztviselőként a központi igazgatásban (írnök, kancellista, iktató). Ugyanakkor heten viseltek főkirálybírói, ketten kapitányi/alkapitányi, heten alkirálybírói/helyettes alkirálybírói, hárman jegyzői és további hárman főszolgabírói tisztséget, illetve számosan másodvonalbeli hivatalokat valamelyik erdélyi, jellemzően székely törvényhatóságban.⁴⁰ Ha túl sok katonát nem is adtak Mars szolgálatába, és különösebb hőstettek nem is fűződnek a neveikhez, Pallasz Athéné iránti elkötelezettségük okán kétségtelenül érdemesek az utókor emlékezetére.

■ JEGYZETEK

1. Nagy Iván: *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*. Ötödik kötet. Pest, 1859. 93.; *J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Der Adel von Ungarn*. Bearb. Géza von Csergheő. Nürnberg, 1893. (Arcanum CD, 2002; Henter v. Szepsi-Szentivány); *J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch. Der Adel von Siebenbürgen*. Bearb. Constantin Reichenauer von Reichenau, Géza von Csergheő, Oscar von Bárczay. Nürnberg, 1898. (Arcanum CD, 2002; Henter v. Szepsi-Szentivány); Pálmay József: *Udvarhely vármegye nemes családjai*. Székely-Udvarhely, 1900. 102.; Uő: *Háromszék vármegye nemes családjai*. Sepsi-Szent-György, 1901. 206. Pálmay a háromszéki kötetben ráadásul hibásan írja le a címert (vagy legalábbis nyomdahiával jelent meg), amennyiben a jobb oldali vörös mezőben lebegő motívumot nem kardnak, hanem karnak nevezi.
2. Kádár József: *Szolnok-Dobokavármegye monographiája*. III. kötet. Deés, 1901. 419. (Erdő-Szombattelke)
3. Reiszig Ede, ifj. – Gorzó Bertalan: *Szatmár vármegye nemes családai*. In: Borovszky Samu, dr. (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Szatmár vármegye*. Országos Monográfia Társaság, Budapest, [1908]. 580–581. E munka szerzői ugyanakkor azt a súlyos hibát is elkövették, hogy a Szatmárban honos kőszegremetei Bodoky (másként Bodoki Henter) család történeteként írták le a sepsiszentiványi Henter család történetét, az 1744. évi bárói rangemeléssel bezárólag, és a Bodoky (Bodoki Henter) család címereként közölték a sepsiszentiványi Henter bárók 1744-ben adományba kapott, bővített címerét.
4. Kővári László: *Erdély nevezetesebb családai*. Kolozsvár, 1854. 114., 272.
5. Kovács Mária-Márta: *Egyházi gyűjtemények házassági címerekkel díszített ötvöstárgyai*. Korunk III. folyam, 26. évf. (2015) 1. sz. 39–40. A feleség, cseszelicki Szilvási Erzsébet címere: olaszkoszorúba foglalt tojásdad alakú keretben jobb felé lépdelő oroslán (?) hátán férfialak ül; sisakdísz nincs.
6. Bicsok Zoltán: *Ha vissza tekintünk régi ős eleink ditsiretes tetteire... A sepsiszentiványi Henter család csíkszentimrei jelenléte (17–19. század)*. Tortoma Könyvkiadó, Barót, 2025. 94–95. (Megjelenés előtt)
7. Románia Nemzeti Levéltára Hargita Megyei Hivatala (a továbbiakban: RNL HMH), F 27 Csíkszék levéltára – Törvényszéki protocollumok, 16. (1661. március 26. – utólagos feljegyzés: 1685. január 26.).
8. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL), F 138 Homagialia, 1792/Rendek, f. 8r.
9. Románia Nemzeti Levéltára Kolozs Megyei Hivatala (a továbbiakban: RNL KolMH), F 384 Lázár család meggyesfalvi levéltára, 666. f. 46r.
10. Románia Nemzeti Levéltára Kovászna Megyei Hivatala (a továbbiakban: RNL KovMH), F 49 Kálnoky család levéltára, 1. f. 74r.
11. RNL KolMH, F 317 Apor család levéltára, I/7. f. 4r.
12. RNL KovMH, F 36 Altorjai Apor család levéltára, 972. f. 1r.
13. RNL KolMH, F 317 Apor család levéltára, II/37. f. 184v.
14. RNL KolMH, F 333 Kászoni Bornemisza család levéltára, 44. f. 35r.
15. MNL OL, F 138 Homagialia, 1781/4 Kolozs vármegye, f. 9v.

16. Sorrendben: MNL OL, F 138 Homagialia, 1791/56 Királyi Jogügyigazgatóság, f. 2r; RNL KolMH, F 384 Lázár család meggyesfalvi levéltára, 666. f. 46r; RNL KovMH, F 36 Altorjai Apor család levéltára, 1827. f. 10v.
17. MNL OL, F 138 Homagialia, 1792/Rendek, f. 8r.
18. RNL KovMH, F 36 Altorjai Apor család levéltára, 1827. f. 10v.
19. RNL KovMH, F 36 Altorjai Apor család levéltára, 1827. f. 251v.
20. Rettegi György: *Emlékezetre méltó dolgok*. Közzéteszi Jakó Zsigmond. Kriterion Könyvkiadó, Buk., 1970. 114., 148.; Trócsányi Zsolt: *Habsburg-politika és Habsburg-kormányzat Erdélyben 1690–1740*. Akadémiai Kiadó, Bp., 1988. 353, 356.; Uő: *Az első abszolutisztikus adórendszer Erdélyben*. Levéltári Közlemények 75. évf. (2004). 45–73.; Bicsok Zoltán: i. m. (2025) 24.
21. MNL OL, B 18 Erdélyi Udvari Kancellária – Gyökeres jogok Királyi Könyvei, IX kötet. 606–613.
22. A 19. század első felében, derekán a csíkszentimrei nemesi ág tagjai: Henter (VI.) János és fia, (VII.) János két, a sepsiszentiványi bárói ág bővített címerét ábrázoló pecsétnyomót használtak, amelyek vélhetően a szentiványi bárók kihalása után kerültek Csíkba. A nagyobbik teljesen megegyezik (III.) Ferenc tipáriumával, ennek számos lenyomata ismert az 1820–1835 közötti időszakból. Emellett a két János használatában volt egy kisebb méretű, de hasonló kialakítású pecsétnyomó is, azon viszont a lebegő író toll motívuma már kardhüvellyel torzult. – RNL HMH, F 27 Csíkszék levéltára – Iratok, CCIX/157, CXCXVII/27.
23. RNL HMH, F 27 Csíkszék levéltára – Iratok, XXVIII/53.
24. RNL HMH, F 29 Alcsíkszék levéltára – Iratok, IV/57. f. 17r.
25. A férj címere: vörös pajzsban, zöld talajon jobbra fordult, ágaskodó griff; sisakdísz: a pajzsbeli griff elefántormányának támaszkodva.
26. A feleség címere: süvegezéssel harmadolt pajzs, melynek középső, vörös színű mezejében zöld halomra helyezett koronán jobbra fordult fehér galamb áll, csőrében olajágot tartva; a két zöld színű, oldalsó mezőben egy-egy befelé forduló, fehér egyszarvú ágaskodik; sisakdísz: a pajzsbeli galamb.
27. Szekeres, Attila István: *Patrimoniul heraldic al județului Covasna*. Ed. Tinta, Arcuș, 2015. 76–78., 217.
28. Henter (I.) Ferenc fia: (I.) Ádám fiatalon, tragikus körülmények között hunyt el, egyetlen kisfia, (II.) Ádám születésének évében, így az ő karrierje nem tudott kiteljesedni.
29. Szádeczky Lajos, dr. (kiad.): *Halmágyi István naplói 1752–53, 1762–69 és iratai 1669–1785*. Magyar történelmi évkönyvek és naplók a XVI–XVIII. századokból. Negyedik kötet. Bp., 1906. 594., 601–602., 607., 609., 613.; Trócsányi Zsolt: *Reformok előtt*. Levéltári Közlemények 57. évf. (1986) 2. sz. 230–231.; Szász Hunor: *Közigazgatás és hatalomgyakorlás Csík-, Gyergyó- és Kászonszékben a 18. században (1708–1780)*. EME, Kvár, 2024. 240.; Bicsok Zoltán: „Minden nemesi családnak pecsétjeiket jó spanyolviaszban tisztán lenyomtatva...” *Csík-, Gyergyó- és Kászonszék nemesi családjainak pecsétanyaga (16–19. század)*. *Pecsétalbum*. Csíkszereda, 2024. 357–358.; Uő: i. m. (2025) 36–38.
30. MNL OL, B 18 Erdélyi Udvari Kancellária – Gyökeres jogok Királyi Könyvei, X. kötet. 316–323.
31. RNL HMH, F 27 Csíkszék levéltára – Törvényszéki protocollumok, 26. f. 184v.
32. RNL KovMH, F 36 Altorjai Apor család levéltára, 1809. f. 52v.
33. RNL KovMH, F 36 Altorjai Apor család levéltára, 1546/2. f. 290r.
34. A feleség, petki Nagy Borbála címere: két pajzsban könyöklő páncélos fél kar kivont kardot tart, hegyén levágott török fejfel.
35. Bicsok Zoltán: i. m. (2025) 102–103.
36. RNL HMH, F 249 Székelyudvarhelyi Múzeum iratgyűjteménye, 546.
37. RNL HMH, F 27 Csíkszék levéltára – Főkirálybírói iratok, IX/E 350-1815.
38. RNL HMH, F 27 Csíkszék levéltára – Iratok, LXXVIII/23.
39. Ghyczy Pál: *A rangjelző koronák*. Turul 18. kötet (1900) 3. füzet, 100–102.
40. Bicsok Zoltán: i. m. (2025) 89–93.